

Att värdera en argumentation I:

Vad vi hittills har gjort: beaktat argumentet ur ett mer formellt perspektiv. Vi har funnit att ett argument kan vara deduktivt eller induktivt, att ett deduktivt argument antingen är logiskt giltigt eller ogiltigt och att ett induktivt argument kan vara mer eller mindre starkt, beroende på i vilken grad premisserna stärker slutsatsens sannolikhet. Framöver ska vi fokusera på utvärderingen av argument. Det kommer att innebära att vi behöver studera innehållsliga aspekter hos argument och de fallgropar vi då kan stöta på.

Generellt kan vi säga att för att vi ska värdera ett argument som bra bör det uppfylla åtminstone följande kriterier:

1. Om argumentet är deduktivt måste det vara logiskt giltigt
2. Om argumentet är induktivt måste dess premisser ge slutsatsen rimligt stöd
3. Premisserna måste kunna rättfärdigas. Är det rimligt att anta att de är sanna? Vilka skäl kan ges för att premisserna ska betraktas som sanna? (Undantag för kontrafaktiska argument, axiom etc.)
4. Argumentets premisser och slutsats måste vara precisa (så precisa som möjligt). Detta är en förutsättning för att vi ska kunna utvärdera 1-3.

Dagens föreläsning kommer framför allt att handla om 4.

Om precisering – språkets roll vid argumentationsvärdering

Målet med denna kurs är i huvudsak att ni ska lära er att läsa, analysera och värdera argument. Detta sker oftast i två steg. Först identifieras och beskrivs argumenten för att först därefter värderas. Det kan tyckas som om det första steget är tämligen självklart och enkelt, men så är inte alltid fallet (även om det kanske normalt oftast är enklare att identifiera argument i filosofiska texter än vad det är i en rad andra typer av argumenterande texter; åtminstone analytiska filosofer försöker vara mycket tydliga i sättet varpå de uttrycker sig).

Vad är ett språk?

Eftersom det vi ska syssla med framöver är det vi kallar *språk* är det viktigt att vi har en uppfattning om vad ett språk är. "Språk" kan definieras som ett *system av ljud eller andra tecken som gör det möjligt för oss att kommunicera* – dvs. meddela oss med varandra. Sålunda definierat behöver dock språk inte vara språk i den vanliga meningen (talat och skrivet språk) – ett språk kan även bestå av: röksignaler, handrörelser, flaggviftande, elektriska signaler mm. Ur perspektivet filosofiska argument spelar det ingen större roll vilket språk som används. Hädanefter kommer vi därför att begränsa oss till språk i meningen *vanligt tal- och skriftspråk*, som svenska.

Ett språk som svenska kan studeras ur tre synvinklar. Vi kan studera språket ur ett formellt, innehållsligt eller pragmatiskt perspektiv. Väljer vi det första perspektivet studerar vi språkets *syntax* eller grammatik, dvs. vi studerar dess regler för hur uttryck får kombineras. Väljer vi det andra perspektivet studerar vi språkets *semantiska* egenskaper, dvs. uttryckens betydelser och hur uttrycken relaterar till världen. Väljer vi det tredje perspektivet studerar vi hur språket *används* i olika talsituationer.

Ett språk som svenska är extremt komplext. Antalet ord är visserligen ändligt, men dessa ord kan användas för att generera ett oändligt antal olika satser med olika mening. Mycket av det vi i vardagen säger, har därför aldrig tidigare sagts. Skrift och talspråk är nära relaterade till varandra, men de är inte identiska. Det talade språket är mer flexibelt och uttrycksfullt. En viktig orsak till detta är att vi kan förändra ords och satsers mening med hjälp av gester, tonfall, ansiktsuttryck och betoning osv. Att förstå talat språk kräver därmed mer (i en mening) än vad som krävs för att vi ska förstå skriftspråk – samtidigt som just avsaknaden av kontextuella hjälpmedel som gester, ansiktsuttryck och betoningar faktiskt kan göra risken för missförstånd så mycket större när vi uttrycker oss i skrift än när vi gör det i tal.

*Du bör inte stjäla biblioteks**böcker**.* (det kan dock vara acceptabelt för andra att göra det)

*Du bör inte stjäla biblioteks**böcker**.* (men det skulle inte förvåna mig om du ändå gör det)

*Du bör inte stjäla biblioteks**böcker**.* (men att vandalisera dem är ok)

*Du bör inte stjäla biblioteks**böcker**.* (men det ok att stjäla böcker i bokhandlar)

*Du bör inte stjäla biblioteks**böcker**.* (men det är ok att stjäla tidskrifter på biblioteket)

En grov syntaktisk indelning

För logikens syfte behöver vi inte göra alla de grammatiska distinktioner som hittas i en grammatikbok. För att kunna representera ett argument i predikatlogisk form måste vi dock - utöver de så kallade konnektiven ("och", "eller" etc.) och kvantifikatorerna ("för alla", "för något") - skilja mellan vad filosofer kallar *singulära* termer, *generella* termer och *satser*. Singulära termer försöker peka ut enskilda ("singulära") ting; exempel är namn ("Eiffeltornet") och bestämda beskrivningar ("den högsta byggnaden i Paris"). Generella termer kan vara "sanna om" flera olika objekt och har därmed generell tillämpning; uttrycken "är glad" och "är en båt" är exempel på generella termer. (Notera att termer inte behöver vara enkla utan kan vara sammansatta uttryck.) Satser är allt som kan stå mellan två punkter. Inom den traditionella logiken är vi endast intresserade av satser som kan uttrycka något sant eller falskt. (Frågor och uppmaningar utesluts alltså; värderande och normativa satser är problematiska – kan de vara sanna/falska, eller uttrycker de bara talarens subjektiva känslor? Den senare problematiken diskuteras främst inom den praktiska filosofin.)

"Den traditionella meningsteorin"

Enligt den traditionella semantiken som delvis går tillbaka till Platon men framför allt härstammar från Gottlob Frege (tysk filosof och logiker som levde 1848-1925) så måste vi skilja mellan uttrycks *mening* eller *intension* och uttrycks *referens* eller *extension*. Ett uttrycks intension är dess betydelse, ett uttrycks extension är det i världen som uttrycket handlar om. Här ett exempel som belyser skillnaden. De singulära termerna "Aftonstjärnan" och "Morgonstjärnan" betyder olika saker (de har olika intension) men båda termerna refererar till samma objekt (de har samma referens), nämligen planeten Venus.

Distinktionen kan göras för alla de tre kategorierna nämnda ovan, enligt följande:

Singulära termer:

Intension: ett singulärt begrepp.

Referens: ett unikt ting i världen.

Generella termer:

Intension: ett allmänbegrepp.

Extension: den mängd av ting som uttrycket är sant om.

Satser:

Intension: det påstående eller den utsaga (proposition) som satsen uttrycker. ("Det regnar" och "It is raining" är olika satser med samma intension.)

Extension: dess sanningsvärde (sann eller falsk)

Två uttryck är *synonyma* om och endast om de har samma intension, och de är *koextensionella* om och endast om de har samma extension.

Ett sätt varpå språket kan förleda: flertydighet

Många uttryck, både generella termer, singulära termer och hela satser, kan vara *flertydiga*, dvs. ha flera intensioner. Detta kan göra att enskilda premisser eller slutsatser i ett argument kan vara svårbegripliga – men det kan också innebära att samma uttryck används i olika betydelser i olika premisser i ett och samma argument på ett sätt som gör argumentet ogiltigt eller på annat sätt bristfälligt.

Om vinden är kall måste vi isolera den.

Vinden är kall

Vi måste isolera vinden

Förutom att det är lätt hänt att man *råkar* använda ord på detta tvetydiga sätt i argument, så kan faktiskt betydelseglidningar av detta slag medvetet användas för att ge sken av att en viss slutsats man förespråkar har starkt stöd, trots att den faktiskt inte har det. Det är naturligtvis viktigt att man är uppmärksam på detta fenomen. Här följer ett exempel på detta felaktiga sätt att argumentera:

Alla barnamördare är omänskliga. Så, inga barnamördare är människor.

Ett ord eller uttryck kan vara flertydigt i vissa sammanhang men entydigt i andra. Ofta bestämmer t ex sammanhang och kontext uttrycket entydigt (ex: "vind" ovan).

Semantisk och syntaktisk flertydighet:

Vi kan även skilja mellan semantisk och syntaktisk flertydighet. Ett uttryck är semantiskt flertydigt när dess flertydighet beror på att ett eller flera osammansatta uttryck som förekommer i det har flera intensioner. Det finns olika sorters semantisk flertydighet:

Homonymi: Ett ord, som t ex "vind", har två eller flera obesläktade betydelser.

Polysemi: Ett ord har flera olika betydelser som anknyter till varandra via en gemensam grundbetydelse ("hus" i "Rådhus" och i "huset Habsburg").

Ett uttryck är syntaktiskt flertydigt när dess flertydighet beror på att dess syntaktiska struktur inte är entydig.

Per avskydde mycket intensivt arbete.

Avskyr Per mycket (men inte allt) intensivt arbete? Avskydde han arbete särskilt intensivt? Eller var det bara när det blev *mycket* intensivt arbete som känslor av avsky dök upp?

Följande sats är syntaktiskt flertydig p.g.a. oklarheter om räckvidd:

Per ska sjunga och Kari ska spela eller Ola ska läsa poesi.

Vi kan göra satsen entydig på olika sätt med hjälp av parenteser (som vid formalisering till satslogik):

Per ska sjunga och (Kari ska spela eller Ola ska läsa poesi). [Satslogiskt: $P \& (Q \vee R)$.]
(Per ska sjunga och Kari ska spela) eller Ola ska läsa poesi. [Satslogiskt: $(P \& Q) \vee R$.]

Om man läser det man själv har skrivit upptäcker man ofta inte flertydigheter som dessa eftersom man automatiskt betonar på ett sätt som gör att flertydigheten försvinner. Problem uppstår när andra ska tolka det man skrivit. Svårigheterna beror alltså på flertydighet hos ord, uttryck eller hela strukturen på en sats eller ett argument.

Mångtydiga satser:

Ordgruppering: Gamla män och kvinnor löper störst risk att drabbas av benskrörhet
I går kväll sköt jag en inbrottstjuv iklädd min pyjamas

Genitiver: Generalens avrättning väckte avsky i hela landet

Jämförelser: Hon kan hoppa högre än ett hus

Filosofiskt exempel:

Russell kritiserar Copleston, som argumenterat för att Gud måste vara orsak till allt som existerar. Russell menar att Coplestons argument inte fungerar eftersom det vore som att argumentera från premissen "varje människa som existerar har en mamma" till slutsatsen "den mänskliga rasen har en mamma". Mer specifikt anklagar Russell Copleston för att argumentera från premissen att varje individuellt ting ("allt") har en orsak (en unik, individuell, distinkt orsak) till slutsatsen att allt, sammantaget ("allt" i en annan mening än den ovan) har en orsak (en enda, samma, orsak).

"Allt har en orsak", har följaktligen flera olika meningar:

- (1) Varje individ har en distinkt, individuell, orsak.
- (2) Varje individ har samma orsak.
- (3) Alla individer sammantaget har en enda orsak.

Russell menade att Copleston missat denna tvetydighet samt att dennes resonemang endast fungerar om vi förstår "Allt har en orsak" som antingen (2) eller (3). Det är dock endast om satsen förstås som (1) som den är trovärdig.

Det finns, förutom mång- och flertydighet även en rad andra språkliga fenomen som potentiellt kan vara förledande och som man därför bör vara uppmärksam på:

Vaghet

Ett vagt uttrycks intension är inte precis, vilket leder till att dess extension inte är skarpt avgränsad. Tänk t.ex. på det generella uttrycket "är skallig". Exakt när blir en person skallig? Exakt vilka personer är skalliga?

Vaghet signaleras ibland med hjälp av s.k. vaghetsangivande ord (cirka, omkring, liksom o.s.v.). Vaghet kan även signaleras genom att man lägger till särskilda ändelser eller sammansättningsled. ("vid sjutiden").

Vaghet är ett naturligt inslag i vårt vardagliga språk och är ofta av praktisk nytta. Det är långt ifrån alltid vi vill uttrycka precisa tankar och känslor osv. Om vi skulle bli ombedda att vara mer precisa så har vi vanligen inga större svårigheter med det. Problem uppkommer i situationer där precision är att föredra och där påståenden är "lömskt" vaga: dvs. de verkar precisa men är det inte.

Sökande måste ha godkänt betyg från barnskötarutbildning eller motsvarande arbetserfarenhet.

Frasen ”motsvarande arbetserfarenhet” är vag. Utan precisering är det mycket svårt för någon som saknar barnskötarutbildning att veta om hon eller han kan söka jobbet.

I filosofin är det viktigt att de begrepp man använder sig av i så liten grad som möjligt är vaga. Orsaken är att filosofin ofta har ambitionen att leva upp till den s.k. *bivalensprincipen*: dvs. principen enligt vilken ett påstående alltid antingen är sant eller falskt. Om en sats innehåller vaga uttryck är det inte självklart att det påstående som satsen uttrycker är sant eller falskt. Om en person säger ”Fredrik Reinfeldt är skallig”, säger denne då något med ett definitivt sanningsvärde?

Notera att när vi ”räknar ut” huruvida ett argument, översatt till satslogik, är logiskt giltigt eller inte med hjälp av sanningsvärdestabeller, då utgår vi från att de ingående satserna antingen är sanna eller falska.

Obestämda uttryck

Uttryck som varken är flertydiga eller vaga kan ändå vara obestämda. Sådana uttryck refererar inte (eller, behöver åtminstone inte referera) till något bestämt objekt. Sådana uttryck kan skapa svårigheter i argument eftersom det ibland är oklart om den som använder uttrycket refererar till ett bestämt objekt med det (”jag lovar dig en häst” – har personen en specifik häst i åtanke eller vilken häst som helst?).

En annan fara med obestämda uttryck är att man kan förledas att tro att den som använder ett sådant uttryck syftar på ett bestämt objekt och man kanske till och med tror att man vet vilket detta är.

Kung Krösus av Lydien frågade, enligt legenden, oraklet i Delfi om han skulle gå i krig mot Persien. Oraklet svarade att *”Krösus kommer efter att ha korsat floden Halos att ödelägga ett mäktigt rike.”* Uppmuntrad av detta gick Krösus till anfall men förlorade. Herodotos, som berättar om slaget sägs ha kommenterat detta med: ”Efter ett svar som detta skulle det förnuftiga ha varit att åter sända bud till oraklet för att ta reda på vilket rike som avsågs.”

Existensen av flertydighet, vaghet och obestämdhet i språket gör att vi, när vi vill argumentera precist, ofta måste noga klargöra exakt vad vi menar med allt vi anför. Vi behöver *precisera* oss!